

ференциальных уравнений по временным рядам / Б. П. Безручко, Д. А. Смирнов. – Саратов : "Колледж", 2000 – 46 с.

4. Crutchfield J. P. Equations of motion from a data series / Crutchfield J. P., McNamara B. S. // Complex Systems. – 1987. – Vol. 1(3). – Pp. 417–452.

5. Вольтерра В. Математическая теория борьбы за существование / В. Вольтерра. – М. : Наука, 1976.

6. <http://www.lol.org.ua/ukr/> 11.11.2004.

7. Лукин А. Введение в цифровую обработку сигналов / А. Лукин. – М. : МГУ, 2002. – 45 с.

8. Грищок П. М. Дослідження проявів хаотичної динаміки у системі зерновиробництва України // Економіка розвитку. – 2010. – № 1(53). – С. 73–77.

9. Бокс Дж. Анализ временных рядов. Прогноз и управление / Дж. Бокс, Г. Дженкинс. – М. : Мир, 1974. – 608 с.

10. Тихонов А. Н. Методы решения некорректно поставленных задач / А. Н. Тихонов, В. Я. Арсенин. – М. : Наука, 1979.

Стаття надійшла до редакції
20.07.2010 р.

УДК 336.717

Бугаєнко А. В.

РОЛЬ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ У КОНТРОЛІ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ КОНВЕРТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ

Анотація. Викладено мету здійснення конвертаційних операцій. Розглянуто найпростішу схему, за якою здійснюється незаконне переведення коштів у готівку. Перелічено ознаки, які характеризують діяльність конвертаційних центрів. Надано рекомендації щодо виявлення "конвертаційних" схем.

Анотация. Представлена цель проведения конвертационных операций. Рассмотрено самую простую схему, по которой проводится незаконный перевод средств в наличные. Перечислены признаки, которые характеризуют деятельность конвертационного центра. Даны рекомендации относительно выявления "конвертационных" схем.

Annotation. The purpose of conducting of converting operations is considered. The simplest chart on which the illegal transfer of money is transferred into cash is studied. Signs which characterize activity of converting center are enumerated. Recommendation in relation to the exposure of "converting" charts are given.

Ключові слова: конвертаційний центр, конвертація, переведення в готівку, банк.

Переведення коштів у готівку є цілком законною операцією. Проте цей прийом нерідко використовується як спосіб реалізації схем відмивання коштів. Незаконна конвертація безготівкових коштів залишається досить прибутковим і поширеним видом нелегального бізнесу. За даними експертів в Україні близько 90 % суб'єктів фінансово-господарської діяльності використовують протиправ-

ну конвертацію грошових коштів з метою ухилення від оподаткування [1].

Проведенням операцій з позаоблікового руху коштів, як правило, займаються конвертаційні центри як фінансові установи із чіткою організаційною структурою, які діють при банках та мають мережу фіктивних підприємств і пунктів обміну валют. Можливо це також із залученням окремих працівників банківських установ. Як правило, конвертаційні центри є невід'ємним етапом процесу легалізації "брудних" коштів. Через послуги конвертаційних центрів здійснюється обмін безготівкової національної валюти в готівку або у валюту розвинених іноземних держав [2].

Вивченням діяльності конвертаційних центрів загалом займається Державний комітет фінансового моніторингу. Даному питанню присвячені дослідження Е. Голодницького, О. Кавуна, С. Корсуна, Н. Недодаєвої.

Мета переведення безготівкових коштів у готівку полягає у:

здійсненні нелегальної діяльності, і, як причина, – хабарі представникам державних органів;

створенні матеріальної основи для функціонування кримінального бізнесу (продажу людей, наркотиків);

здійсненні угод з використанням готівкових коштів відображення результатів цих операцій у документах фінансової звітності. Як правило це пов'язано з ухиленням від обов'язкових платежів до бюджету [3].

Практично щодня правоохоронцями викриваються конвертаційні центри, проте відразу виникають нові. Так, у лютому 2010 р. такий центр викрито у м. Мукачеве. Загальна сума знятих готівкою коштів у банках та використаних для купівлі цінних паперів у ньому становила понад 1,9 млн грн за 4 роки діяльності [4].

Майже всі тіньові фінансові потоки проходять через "підпільні" банки. Правоохоронцям складно отримати додаткову інформацію у банках для встановлення законності здійснюваних операцій. Причина – законодавчі обмеження [5]. Проте з 20 серпня 2010 року починають діяти зміни до Закону України "Про протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом". Законом розширюється коло повноважень суб'єктів державного фінансового моніторингу та правоохоронних органів. Зокрема банки будуть зобов'язані надавати на документальний запит такого органу всю запитувану інформацію [6].

Для регулювання грошового обороту введено обмеження на готівкові розрахунки між юридичними особами. Так, гранична сума готівкового розрахунку одного підприємства (підприємця) з іншим протягом дня за одним або кількома платіжними документами не може перевищувати 10 000 гривень [7]. Платежі понад цю суму проводяться винятково у безготівковій формі. Зазначені обмеження стосуються також розрахунків готівкою між підприємствами в рахунок оплати за товари, що придбані на виробничі (господарські) потреби за рахунок коштів, одержаних за корпоративними картками [8].

Проте чинне законодавство поки що доволі ліберальне, оскільки розмір окремих видатків законодавчо не обмежений.

Унаслідок цього встановлений підприємством ліміт каси досягається шляхом видачі надлишку грошей на:

а) добровільні пожертвування та благодійну допомогу;

б) відрядження або під звіт;

в) розрахунки підприємств (підприємців) між собою при закупівлі сільськогосподарської продукції.

Діяльність конвертаційних центрів характеризується:

коротким терміном існування (від доби до місяця); наявністю великої кількості підписаних та заверених печаткою бланків фіктивних договорів на виконання робіт або надання послуг, кошторисів, актів прийому-передачі;

застосуванням багатосторонніх розрахунків і платежів з великою кількістю учасників, розташованих у різних територіальних одиницях;

збігом реквізитів учасників операцій (наприклад, адреси місцезнаходження організацій).

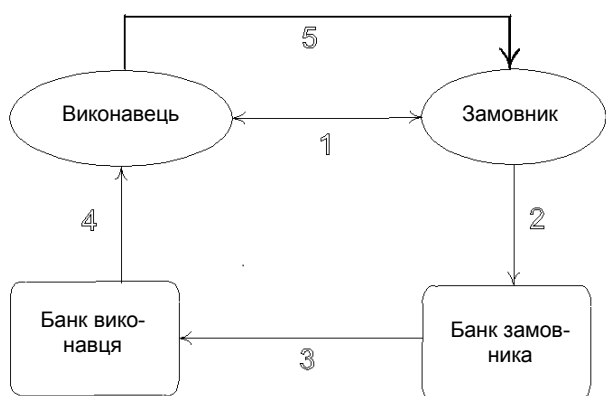
Добовий обіг коштів конвертаційного центру, як правило, зростає наприкінці тижня, проте сума істотно знижується щовечора або вранці кожної наступної доби.

Конвертаційні центри досить надійно захищають операції своїх клієнтів. У випадках надмірної уваги до рахунків фірм-клієнтів – кошти переводяться на резервні фірми. Оскільки таких фірм може бути декілька, то розпошені кошти надійно приховуються.

Розповсюдженням інструментом конвертування залишається залучення банківських установ за такою схемою [2].

Фірма-замовник, маючи на своєму рахунку у банку певну суму коштів, не може нею скористатися без належного обґрунтування. Тому Замовник звертається до Фірми-виконавця (конвертаційного центру), який оформлює договори, контракти, акти прийому-передачі робіт, накладні відповідно до чинного законодавства. Зрозуміло, що жодні реальні роботи чи послуги Фірмою-виконавцем не надаються. Тому предметом фіктивних договорів обираються роботи, які важко перевірити: будівельно-монтажні, автотранспортні, закупівля сільськогосподарської продукції, надання консультаційних та маркетингових послуг.

Найпростішу схему конвертації коштів ілюструє рисунок.

1. Передача і оформлення акта виконаних робіт або аналогічного документа.
2. Оформлення і передача в банк Замовника платіжних документів на перерахування коштів на рахунок Виконавця.
3. Перерахування грошових коштів між банками.
4. Зняття з поточного рахунку готівкових коштів.
5. Передача готівкових грошових коштів Замовнику.

Рис. Схема конвертації коштів у готівку з використанням фіктивного договору на виконання робіт [9]

Замовник надає своєму обслуговуючому банку платіжне доручення про перерахування грошових коштів на розрахунковий рахунок Виконавця. Гроші надходять на розрахунковий рахунок Виконавця. Після цього вони знімаються готівкою. Є кілька можливих напрямів зняття коштів готівкою: на відрядження, на закупівлю сільськогосподарської продукції та паливно-мастильних матеріалів.

У схемах можуть брати участь також інші учасники, що робить їх більш заплутаними та складними для виявлення правоохоронними органами.

Відмивання коштів через банківську установу може коштувати їй ліцензії. Тому важливо вчасно виявити схему конвертації коштів та повідомити про це уповноважений орган. Основними методами для виявлення незаконних переведень у готівку є: виїзні перевірки працівників банку; аналіз звітності; дослідження фінансової операції; валютний контроль.

Виїзні перевірки дають можливість безпосередньо на підприємстві оцінити його виробничі потужності, вивчити зміст необхідних документів.

Банку слід ретельно аналізувати статистичну звітність для виявлення операцій, які можуть свідчити про конвертаційну мету їх здійснення. До такої звітності, зокрема, належить форма 748 "Звіт про касові обороти банку". За даною формою слід підрахувати відсоток зняття готівкових коштів за символами "46" (видача на закупівлю сільськогосподарської продукції), "55" (видача з рахунків за вкладами фізичних осіб) та "61" (видача на інші цілі) у загальній сумі видачі готівки за період. Якщо в результаті розрахунків частка будь-якого із символів становитиме 10 % і більше, то форму слід аналізувати у розрізі клієнтів для встановлення особи, готівкові зняття якої найбільші. Далі досліджується фінансова операція клієнта, здійснюється збір інформації, зокрема у процесі співбесіди з клієнтом, встановлюється мета здійснення такої операції.

Важливо встановити співвідношення надходжень готівкових коштів на рахунки за вкладами фізичних осіб (символ "16") до суми надходжень на рахунки фізичних осіб (символ "16") та безготівкових зарахувань за вкладами фізичних осіб інших сум (символ "88"). Цей показник розкриває структуру надходжень коштів на користь фізичних осіб та може виступати індикатором ризику залучення банку до протиправних "конвертаційних схем". Якщо таке співвідношення становить 10 % і більше, то надходження за символом аналізуються у розрізі клієнтів, для встановлення особи, надходження на рахунок якої найбільші. Проте висновки про протиправну мету здійснення даної операції можна зробити лише проаналізувавши періодичність надходжень за конкретним клієнтом.

Частка видачі готівкових коштів за вкладами фізичних осіб (символ "55") від суми надходжень безготівкових коштів за символом "88" (безготівкові зарахування за вкладами фізичних осіб інших сум) характеризує масштаб зняття готівкових коштів клієнтами – фізичними особами – порівняно з безготівковими надходженнями на їх користь. Високе значення даного показника також може свідчити про ризик використання банку в "конвертаційних" схемах. Якщо значення показника складе 10 % і більше, то обидва символи слід аналізувати у розрізі клієнтів для встановлення особи, якій надходять безготівкові кошти, що далі знімаються готівкою. Цей показник також варто проаналізувати за певний період, оскільки одноразове

зняття коштів з вкладного рахунку радше зумовлене іншими причинами, ніж конвертаційними.

При проведенні розрахунків в іноземній валюті, вивезенні (ввезенні), переказуванні і пересиланні валютних цінностей, в тому числі розміщенні валютних цінностей на рахунках і укладах за межами України, банківськими установами здійснюється валютний контроль [10].

Отже, будь-яке вивчення діяльності клієнтів банку з метою виявлення конвертаційних схем слід розпочинати з аналізу статистичної звітності банку. Так, окремі символи форми № 748 "Звіт про касові обороти банку" дають змогу розрахувати ряд показників, що можуть свідчити про здійснення клієнтами незаконних конвертаційних операцій. При використанні наведених розрахункових показників, слід звернути увагу на характер діяльності клієнтів, фінансовий стан, а також види економічної діяльності, якими вони мають право займатись відповідно до Довідки з єдиного державного реєстру підприємств та організацій (ЄДРПОУ). Невідповідність здійснюваних клієнтами операцій одному або кільком критеріям може свідчити про злочинну мету їх проведення. Якщо ж працівники банку не знаходять логічного пояснення здійснюваних операцій зі зняття готівки, то законодавством дозволено здійснення виїзних перевірок діяльності клієнтів з метою з'ясування їх фактичної діяльності.

2002. – 176 с. 10. Моделирование оцінки ризиків використання банків з метою легалізації кримінальних доходів або фінансування тероризму [Текст] / С. О. Дмитров, О. В. Меренкова, Л. Г. Левченко, Т. А. Медвідь ; під заг. ред. О. М. Бережного. – К., 2005. – 83 с.

*Стаття надійшла до редакції
08.09.2010 р.*

Література: 1. Дурдинець В. В. Борьба із злочинністю має бути всеохоплюючою і ефективною / В. В. Дурдинець // Право України. – 2007. – № 1. – С. 24–27. 2. Типології легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом в 2005 – 2006 роках : Наказ від 22 грудня 2006 р. № 265 [Електронний ресурс] // Державний комітет фінансового моніторингу України. – Режим доступу : <http://www.sdfm.gov.ua>. 3. Типології легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом "Властивості та ознаки операцій, пов'язаних з відмиванням коштів шляхом зняття готівки. Тактичне дослідження та практичне розслідування" : Наказ від 25 грудня 2009 р. № 182 [Електронний ресурс] // Державний комітет фінансового моніторингу України. – Режим доступу : http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=114&art_id=1890&lang=uk. 4. Закарпаття: У Мукачеві діяв конвертаційний центр з "відмивання" грошей фірм Луганська та Києва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakarpattpost.net/2010/05/20/zakarpattya-u-mukachevi-diyav-konvertatsijnij-tsent-r-z-vidmyvannya-hroshej-firm-luhanska-ta-kyjeva>. 5. Про внесення змін до Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом" : Закон України від 18.05.2010 р. № 2258-VI [Електронний ресурс] // Верховна рада України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=01&sp=i>. 6. Типології легалізації злочинних коштів в Україні 2004 – 2005 роках : Наказ від 27.12.2005 р. № 249 [Електронний ресурс] // Державний комітет фінансового моніторингу України. – Режим доступу : http://www.sdfm.gov.ua/content/File/pdf/TYP_2005.pdf. 7. Про встановлення граничної суми готівкового розрахунку : Положення, затверджене Постановою Правління НБУ від 09.02.2005 № 32 [Електронний ресурс] // Національний банк України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. 8. Про ведення касових операцій у національній валюті в Україні : Положення, затверджене Постановою Правління НБУ від 15.12.2004 р. № 637 зі змінами [Електронний ресурс] // Національний банк України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. 9. Апель А. Обналичивание и оффшорный бизнес в схемах [Текст] / А. Апель, В. Гунько, И. Соколов. – СПб. : Питер,